

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНОГО ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ ГРУПОЮ ОСІБ

FEATURES OF A CRIMINAL OFFENSE COMMITTED BY PRIOR CONSPIRACY WITH A GROUP OF PERSONS

Ткаченко В.В., к.ю.н.,

асистент кафедри кримінально-правової політики та кримінального права

*Інститут права**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Одним із аспектів дослідження будь-якого явища є з'ясування його особливостей та значення у відповідній сфері правового регулювання, адже це дозволяє встановити не тільки юридичну природу, але й значущість та роль тих чи інших кримінально-правових інститутів.

Сьогодні залишилось недостатньо вирішеним встановлення значення та особливостей використання вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб як кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки у статтях Особливої частини КК України, встановлення яких і є метою даної статті.

Кримінально-правове значення вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб у чинному кримінальному кодексі полягає в тому, що вона виступає:

- 1) як конститутивна ознака;
- 2) як кваліфікуюча ознака переважної більшості статей Особливої частини;
- 3) як особливо кваліфікуюча ознака відповідних злочинів;
- 4) в усіх випадках вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, як кожен прояв співучасті у злочині може бути враховане під час призначення покарання як один із показників ступеня тяжкості вчиненого злочину;
- 5) передбачено як одна з обставин, що обтяжує відповідальність;
- 6) як орієнтир для визначення характеру та ступеню участі кожного із співучасників у вчиненні злочину.

Зазначається, що під час встановлення відповідальності за вчинення суспільно небезпечних діянь за попередньою змовою групою осіб законодавець забезпечив комплексний підхід до реалізації завдань щодо запобігання груповій злочинності у різних сферах прояву інтересів як особи, суспільства, так і держави в цілому. При цьому основний акцент було зроблено на протидію тяжким та особливо тяжким злочинами, які становлять 57% складів кримінальних правопорушень із кваліфікуючою ознакою «вчинення за попередньою змовою групою осіб».

Звертається увага на те, що вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб є найпоширенішою серед інших форм спільного вчинення злочину, що підтверджується нормами чинного кримінального кодексу. Відображення даної форми співучасті у Особливій частині Кримінального кодексу характеризується зростанням суспільної небезпеки, що було передбачено законодавцем при формуванні кваліфікуючих складів, у яких факт вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб є обов'язковою ознакою.

Ключові слова: особливості, вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, значення, форми співучасті, вчинення кримінального правопорушення організованою групою, вчинення кримінального правопорушення групою осіб без попередньої змови.

One of the aspects of the study of any phenomenon is to clarify its features and significance in the relevant field of legal regulation, as it allows to establish not only the legal nature, but also the significance and role of certain criminal law institutions.

To date, the meaning and peculiarities of the use of a criminal offense by a group of persons by prior conspiracy, as a qualifying or especially qualifying feature in the articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, remains insufficiently established; hence, its establishment becomes the goal of this article.

The criminal legal meaning of committing a criminal offense by prior conspiracy by a group of persons in the current Criminal Code is that it acts:

- 1) as a constitutive feature;
- 2) as a qualifying feature of the vast majority of articles of the Special Part;
- 3) as a particularly qualifying feature of crimes;
- 4) as one of the indicators of the severity of the crime in all cases of committing a crime by prior conspiracy by a group of persons, as each complicity in the crime may be taken into account when sentencing;
- 5) as one of the aggravating circumstances;
- 6) as a basis for determining the nature and degree of participation of each of the accomplices in the commission of the crime.

It is noted that in establishing the responsibility for committing socially dangerous acts by prior conspiracy with a group of persons, the legislator has provided a comprehensive approach to the implementation of tasks to prevent a group crime in various areas of interest of an individual, society and the state as a whole. At the same time, the main emphasis has been placed on counteracting serious and especially serious crimes, which make up 57% of criminal offenses with the "crime committed by a group of persons by prior conspiracy" qualifying feature.

Attention is drawn to the fact that the commission of a criminal offense by prior conspiracy by a group of persons is the most common among other forms of joint criminal commission, which is confirmed by the current criminal code. The reflection of this form of complicity in the Special Part of the Criminal Code is characterized by an increase in public danger, which has been reflected by the legislator in the formation of qualifiers, in which the fact of committing a criminal offense by prior conspiracy by a group of persons is mandatory.

Key words: features, commission of a criminal offense by a group of persons by prior conspiracy, meaning, forms of complicity, commission of a criminal offense by an organized group, commission of a criminal offense by a group of persons without prior conspiracy.

Одним із аспектів дослідження будь-якого явища є з'ясування його особливостей та значення у відповідній сфері правового регулювання, адже це дозволяє встановити не тільки юридичну природу, але й значущість та роль тих чи інших кримінально-правових інститутів.

У теорії кримінального права вчиненню кримінального правопорушення за попередньою змовою групою

осіб як одній з форм співучасті, у різний час присвячували свої праці такі вчені, як П.П. Андрушко, Д.П. Альошин, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, Ф.Г. Бурчак, Р.Р. Галиакбаров, Л.Д. Гаухман, П.І. Гришаєв, Н.О. Гуторова, Г.П. Жаровська, А.Ф. Зелінський, О.О. Кваша, М.І. Ковальов, О.Ф. Ковітіді, А.П. Козлов, М.Й. Коржанський, Г.А. Крігер, В.В. Кузнецов, П.С. Матишевський, В.О. Навроцький, Г.В. Новиць-

кий, Р.С. Орловський, А.А. Піонтковський, А.В. Савченко, П.Ф. Тельнов, А.Н. Трайнін, О.В. Ус, С.Д. Шапченко, Н.М. Ярмиш та багато інших.

Водночас треба зауважити, що переважно досліджуються питання про види співучасників, які можуть брати участь у спільному вчиненні кримінального правопорушення, про характер виконуваних ними функцій, про співвідношення вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб з іншими формами співучасті, передбаченими у ст. 28 КК України, насамперед, із вчиненням злочину організованою групою.

Окрім того, хотілося б звернути увагу на те, що у зв'язку з прийняттям ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» відбулася термінологічна заміна слів «злочин» на «кримінальне правопорушення». Відповідно до ст. 12 КК України видами кримінального правопорушення є злочин та проступок. Статистичний аналіз статей Особливої частини засвідчив, що із 109 складів кримінальних правопорушень, де група осіб за попередньою формою передбачена у якості кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки, у 107 складах залишається незмінно правопорушення у виді злочину, з яким пов'язана якраз найбільша небезпека для суспільства і особи, суспільного ладу, власності, економічних, політичних, культурних і особистих права людини.

При цьому залишилось недостатньо вирішеним питання кримінально-правового значення та особливостей використання даної форми співучасті як кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки у статтях Особливої частини КК України, встановлення яких і є метою даної статті.

«Вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб» становить собою типову форму конкретного прояву спільного вчинення злочину, відповідно, її кримінально-правове значення проявляється під кваліфікації злочинних діянь та під час призначення покарання.

Досить чітко основні напрямки, в яких проявляється кримінально-правове значення вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб згідно з КК України, визначив у свій час С.Д. Шапченко, а саме:

1) в окремих випадках цей різновид співучасті передбачений як обов'язкова чи альтернативна ознака юридичного складу злочину певного виду (напр.: ст. 293);

2) в багатьох випадках вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб передбачене як кваліфікуюча (особливо кваліфікуюча) ознака в так званих кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складах злочинів;

3) вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб передбачене як обставина, яка обтяжує покарання (п. 2 ч. 1 ст. 67);

4) в усіх випадках вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб – як і кожний прояв співучасті у злочині – може бути враховане під час призначення покарання як одного з показників ступеня тяжкості вчиненого злочину (п. 3 ч. 1 ст. 65), а також як орієнтир для визначення характеру та ступеню участі кожного зі співучасників у вчиненні злочину (ч. 4 ст. 68) [1, с. 54–56].

Вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб є найбільш поширеною формою співучасті, з тих, які застосовуються законодавцем в нормах Особливої частини КК України як кваліфікуюча або особливо кваліфікуюча ознака.

Так, вчинення кримінального правопорушення групою осіб без попередньої змови передбачено в 13 складах, вчинення злочину організованою групою – в 52 складах, вчинення злочину злочинною організацією взагалі передбачено лише як самостійний склад злочину (ст. 255), тоді як вчинення кримінального правопору-

шення за попередньою змовою групою осіб передбачено в 109 складах [2]. Принагідно зазначимо, що навіть серед кодексів зарубіжних держав дана кваліфікуюча ознака є найбільш вживаною. Зокрема, у КК Азербайджанської Республіки – 70 [3], КК Республіки Білорусь – 44 [4], КК Республіки Вірменія – 46 [5], КК Республіки Казахстан – 108 [6], КК Киргизстану – 68 [7], КК Російської Федерації – 124 [8], КК Республіки Таджикистан – 89 [9], КК Туркменістану – 75 [10], КК Республіки Узбекистан – 58 [11].

Більш того, якщо брати до уваги історичний аспект розвитку даної форми співучасті, то як кваліфікуюча ознака вона була передбачена лише у чотирьох статтях КК УСРР 1922 року: проти порядку управління (ст. 80, ст. 85), майнові злочини (ст. 130); господарські злочини (п. «б» ч. 1 ст. 180) [12].

Під час аналізу Особливої частини КК України було встановлено, що із 20 розділів вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб передбачено у 17 розділах. Із них найчастіше вживається серед кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (11 статей), проти власності (9 статей), у сфері господарської діяльності (19 статей), у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення (13 статей).

До вказаних вище 109 складів кримінальних правопорушень належать такі: проти основ національної безпеки України (ч. 2 ст. 110, ч. 3 ст. 110-2 КК України), проти життя та здоров'я особи (п. 12 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 127, ч. 5 ст. 143, ч. 3 ст. 144 КК України), проти волі, честі та гідності особи (ч. 2 ст. 146, ч. 2 ст. 149, ч. 2 ст. 150-1, 151-2 КК України), проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (ч. 3 ст. 157, ч. 2 ст. 158, ч. 3 ст. 158-1, ч. 2 ст. 158-2, ч. 4 ст. 158-3, ч. 4 ст. 159-1, ч. 4 ст. 160, ч. 2 ст. 169, ч. 3 ст. 171, ч. 2 ст. 176, ч. 2 ст. 177 КК України), проти власності (ч. 2 ст. 185, ч. 2 ст. 186, ч. 2 ст. 187, ч. 2 ст. 188-1, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 190, ч. 3 ст. 191, ч. 2 ст. 192, ч. 2 ст. 194-1 КК України), у сфері господарської діяльності (ч. 2 ст. 199, ч. 2 ст. 200, ч. 2 ст. 201, ч. 2 ст. 201-1, ч. 2 ст. 203-1, ч. 2 ст. 203-2, ч. 2 ст. 205-1, ч. 2 ст. 206, ч. 2 ст. 206-2, ч. 2 ст. 209, ч. 2 ст. 210, ч. 2 ст. 212, ч. 2 ст. 212-1, ч. 2 ст. 216, ч. 2 ст. 220-1, ч. 2 ст. 222-1, ч. 2 ст. 229, ч. 2 ст. 232-1, ч. 2 ст. 233 КК України), проти довкілля (ч. 2 ст. 239-1, ч. 2 ст. 239-2, ч. 2 ст. 246, ч. 2 ст. 248, ч. 3 ст. 254 КК України), проти громадської безпеки (ч. 2 ст. 258, ч. 2 ст. 258-1, ч. 2 ст. 258-4, ч. 2 ст. 258-5, ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1, ч. 3 ст. 265, ч. 3 ст. 265-1 КК України), проти безпеки руху та експлуатації транспорту (ч. 2 ст. 278, ч. 2 ст. 280, ч. 2 ст. 289, ч. 2 ст. 292 КК України), проти громадського порядку та моральності (ч. 2 ст. 297, ч. 3 ст. 300, ч. 3 ст. 301, ч. 5 ст. 301, ч. 2 ст. 303 КК України), у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (ч. 2 ст. 305, ч. 2 ст. 306, ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 309, ч. 2 ст. 310, ч. 2 ст. 311, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 318, ч. 3 ст. 321, ч. 2 ст. 321-1, ч. 2 ст. 321-2 КК України), у сфері охорони державної і громадської таємниці, недоторканності державних кордонів забезпечення призову та мобілізації (ч. 2 ст. 330, ч. 2 ст. 332, ч. 2 ст. 332-1 КК України), проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (ч. 2 ст. 354, ч. 4 ст. 354, ч. 2 ст. 355, ч. 3 ст. 358, ч. 2 ст. 359, ч. 2 ст. 360 КК України), у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж (ч. 2 ст. 361, ч. 2 ст. 361-1, ч. 2 ст. 361-2, ч. 3 ст. 362, ч. 2 ст. 363-1 КК України), у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ч. 3 ст. 368, ч. 2 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-3,

ч. 2 ст. 368-4, ч. 4 ст. 368 -4, ч.3 ст. 369 КК України), проти правосуддя (ч. 2 ст. 374, ч. 2 ст. 376-1, ч. 2 ст. 393, ч.2 ст. 400-1 КК України), проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) (ч. 2 ст. 408, ч. 2 ст. 410 КК України).

Слід зазначити, що кримінальні правопорушення, юридичні склади яких містять кваліфікуючу (особливо кваліфікуючу) ознаку «вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб», та передбачені в наведених вище 109 складах: за ступенем тяжкості є різними: 45 (41,3%) – нетяжкі, 52 (47,7%) – тяжкі, 10 (9,2%) – особливо тяжкі, 2 (1,8%) – кримінальний проступок. Таким чином, абсолютна більшість вказаних кримінальних правопорушень відносяться до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів і тягнуть за собою покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше п'яти років.

У 84 із перелічених 109 складів «вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб» передбачено як кваліфікуюча ознака: злочини проти основ національної безпеки України (ч. 2 ст.110 КК України), кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи (п. 12 ч. 2 ст.115, ч. 2 ст.127, України), кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи (ч. 2 ст. 146, ч. 2 ст. 149, ч. 2 ст. 150-1, ч. 2 ст. 151-2 КК України), кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (ч. 2 ст. 158, ч. 2 ст. 158-2, ч. 2 ст. 169, ч. 2 ст. 176, ч. 2 ст. 177 КК України), кримінальні правопорушення проти власності (ч. 2 ст. 185, ч. 2 ст. 186, ч. 2 ст. 187, ч. 2 ст. 188-1, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 190, ч. 2 ст. 192, ч. 2 ст. 194-1 КК України), кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (ч. 2 ст. 199, ч. 2 ст. 200, ч. 2 ст. 201, ч.2 ст. 201-1, ч. 2 ст. 203-1, ч. 2 ст. 203-2, ч. 2 ст. 205-1, ч. 2 ст. 206, ч. 2 ст. 206-2, ч. 2 ст. 209, ч. 2 ст. 210, ч. 2 ст. 212, ч. 2 ст. 212-1, ч. 2 ст. 216, ч. 2 ст. 220-1, ч. 2 ст. 222-1, ч. 2 ст. 229, ч. 2 ст. 233 КК України), кримінальні правопорушення проти довілля (ч. 2 ст. 239-1, ч. 2 ст. 239-2, ч. 2 ст. 246 ч. 2 ст. 248 КК України), кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (ч. 2 ст. 258, ч. 2 ст. 258-1, ч. 2 ст. 258-4, ч.2 ст. 258-5, ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК України), кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту (ч. 2 ст. 278, ч. 2 ст. 280, ч. 2 ст. 289, ч. 2 ст. 292, КК України), кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності (ч. 2 ст. 303 КК України), кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (ч. 2 ст. 305, ч. 2. ст. 306, ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст.309, ч. 2 ст. 310, ч. 2 ст. 311, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 318, ч. 2 ст. 321-1 КК, ч. 2 ст. 321-2 України), кримінальні правопорушення у сфері охорони державної і громадської таємниці, недоторканності державних кордонів забезпечення призову та мобілізації (ч. 2 ст. 330, ч. 2 ст. 332, ч. 2 ст. 332-1 КК України), кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів (ч. 2 ст. 354, ч. 2 ст. 355, ч. 2 ст. 359 КК України), кримінальні правопорушення у сфері у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж (ч. 2 ст. 360, ч. 2 ст. 361, ч. 2 ст. 361-1, ч. 2 ст. 361-2, ч. 2 ст. 363-1 КК України), кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ч. 2 ст. 368-3, ч. 2 ст. 368-4 КК України), кримінальні правопорушення проти правосуддя (ч. 2 ст. 374, ч. 2 ст. 376-1, ч. 2 ст. 393, ч. 2 ст. 400-1 КК України), кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) (ч. 2 ст. 408, ч. 2 ст. 410 КК України).

У 25 із названих 109 складів «вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб» передбачено як особливо кваліфікуюча ознака: проти основ національної безпеки України (ч. 3 ст. 110-2 КК України), проти життя та здоров'я особи (ч. 5 ст. 143, ч. 3 ст. 144 КК України); кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (ч. 3 ст. 157, ч. 3 ст. 158-1, ч. 4 ст. 158-3, ч. 4 ст. 159-1, ч. 4 ст. 160, ч. 3 ст. 171); проти власності (ч. 3 ст. 191); у сфері господарської діяльності (ч. 3 ст. 232-1 КК України), проти довілля (ч. 3 ст. 254 КК України), проти громадської безпеки злочинах (ч. 3 ст. 265, ч. 3 ст. 265-1 КК України); проти громадського порядку та моральності (ч. 3. ст. 297, ч. 3 ст. 300, ч. 3 ст. 301, ч. 5 ст. 301 КК України); у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (ч. 3 ст. 321); проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів (ч. 4 ст. 354, ч. 3 ст. 358 КК України), у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (ч. 3 ст. 362 КК України); у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-4, ч. 3 ст. 369 КК України).

У трьох складах вчиненню кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб надається такого ж значення як вчиненню злочину організованою групою (ч. 4 ст. 159-1, ч. 2 ст. 368-3, ч. ст. 368-4 КК України); ч. 5 ст. 143 – прирівнюється до злочинної організації, тобто словами закону «або ж у складі транснаціональної організації». Тобто законодавець підвищує суспільну небезпеку групи осіб за попередньою змовою, прирівнявши її до організованої групи. Цілком зрозуміло, що законодавець ще й поєднав їх разом в одних статтях.

Так, під час конструювання 42 складів групи осіб за попередньою змовою законодавець поєднав з такою формою співучасті, як вчинення злочину організованою групою. Це, насамперед, зустрічається у розділах КК України, що передбачають злочини проти основ національної безпеки України (ст. 110-2), кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи (ст. 146, ст. 149, ст. 150-1); кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (ст. 159-1, ст. 176, ст. 177); кримінальні правопорушення проти власності (ст.-ст. 185-191); кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (ст. 199, ст. 201-1, ст. 206, 209, 229, 232-1); кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (ст. 258-5, ст. 262, 263-1); кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту (ст.278, ст. 280, ст. 289, ст. 292); кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (ст. 303, ст. 305, ст. ст.307- 308, ст.311-313, ст. 321); кримінальні правопорушення у сфері охорони державної і громадської таємниці, недоторканності державних кордонів забезпечення призову та мобілізації (ст. 332, ст. 332-1); кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (ст. 355, ст. 359); кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст. 368-3, ст. 368-4, ст. 369).

Встановлюючи відповідальність за вчинення суспільно небезпечних діянь за попередньою змовою групою осіб, законодавець забезпечує комплексний підхід до реалізації завдань щодо запобігання груповій злочинності у різних сферах прояву як інтересів особи, суспільства, так і держави в цілому. При цьому основний акцент зроблено на

протидію тяжким та особливо тяжким злочинами, які становлять 57% складів кримінальних правопорушень з кваліфікуючою ознакою «вчинення за попередньою змовою групою осіб».

Закріплюючи аналізовану кваліфікуючу ознаку в тих чи інших видах тяжких злочинів, законодавець захищає найбільш цінні суспільні відносини. Зокрема, це кримінальні правопорушення:

- 1) проти життя та здоров'я;
- 2) проти власності;
- 3) проти громадської безпеки;

4) у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення.

Необхідно звернути увагу, також і на підходи законодавця до визначення міри покарання за вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, оскільки проявляється певна послідовність і, відповідно, встановлюється більш суворі відповідальність. Зокрема, за вчинення умисного вбивства встановлюється міра покарання від 10 до 15 років позбавлення волі або довічне позбавлення волі. За вчинення особливо тяжких злочинів (незаконне поводження з радіоактивними матеріалами (та незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію) передбачається покарання до 15 років позбавлення волі. За вчинення таких злочинів, як торгівля людьми, контрабанда, терористичний акт, ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, міра покарання встановлена законодавцем до 12 років позбавлення волі. За вчинення таких злочинів, як: посягання на територіальну цілісність і недоторканність України; надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або фальсифікація виборчих документів референдуму, підсумків голосування або відомостей Державного реєстру виборців; розбій; умисне пошкодження об'єктів електроенергетики; виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів; переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України; сприяння вчиненню терористичного акту; фінансування тероризму; викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем; незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв; контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів, – до 10 років позбавлення волі.

Отже, оцінка високого ступеня суспільної небезпеки вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб зі сторони законодавця виявляється і у визначенні доволі суворих заходів покарання

винним особам, особливо це стосується, як бачимо, вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Такий підхід зумовлений, вочевидь, досягненням мети покарання, але також реалізується принцип превенції, що пронизує весь Кримінальний кодекс України.

Крім того, слід звернути увагу на те, що в силу окремих нормативних приписів КК України, кримінально-правове значення розглядуваної форми співучасті як кваліфікуючої ознаки може бути більш широким, ніж те, яке обумовлюється буквальним нормативним змістом положень ч. 2 ст. 28 КК України. Зокрема, мова йде про вже згадане положення п.2 ч. 1 ст. 67 КК України, згідно з яким, як слушно зазначає С.Д. Шапченко, поняття «вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою» охоплює не лише ч. 2, а й ч. 3 ст. 28 КК України, в якій йдеться про «вчинення злочину організованою групою». Таким чином, якщо, наприклад, умисне вбивство вчинене організованою групою, відповідним її учасником має бути інкримінована така кваліфікуюча ознака умисного вбивства, як вчинення його «за попередньою змовою групою осіб» [1, с. 53], хоча, виходячи з буквального змісту положень ч. 2 та ч. 3 ст. 28 КК України, це дві різні форми співучасті.

Як вказувалось вище, «вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб» має кримінально-правове значення і при призначенні покарання, а саме: а) вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб передбачене як одна з обставин, які обтяжують покарання (п. 2 ч. 1 ст. 67); б) в усіх випадках вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб – як і кожний прояв співучасті у злочині – може бути враховане при призначенні покарання як один з показників ступеня тяжкості вчиненого злочину (п. 3 ч. 1 ст. 65), а також як орієнтир для визначення характеру та ступеню участі кожного із співучасників у вчиненні злочину (ч. 4 ст. 68) [1, с. 54–56].

Отже, вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб впливає на покарання, яке буде призначене кожному зі співучасників в межах санкції частини статті, яка передбачає відповідну кваліфікуючу ознаку. Однак не менший вплив на можливе покарання розглядувана форма співучасті буде мати і в ситуації, коли відповідна кваліфікуюча ознака відсутня. У такому випадку врахування факту вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб повинно і може бути здійснене лише як обставина, яка обтяжує покарання.

Таким чином, в КК України має місце досить системний підхід до врахування суспільної небезпечності злочинів, вчинених групою осіб, що діє за попередньою змовою, оскільки як на рівні кваліфікації злочину, так і на рівні призначення покарання за такий злочин аналізована обставина враховується як така, що надає діянно підвищеної суспільної небезпеки.

Такий законодавчий підхід щодо посилення кримінальної відповідальності за злочини, вчинені за попередньою змовою групою осіб, цілком відповідає оцінці суспільної небезпечності таких злочинів, яка їм притаманна з точки зору соціальної психології. «Навіть у колі незнайомих людей, що поєднані в якийсь момент спільною діяльністю, – пише Б.Д. Паригін, – людина почуває себе, як правило, більш впевнено, відчуває духовний підйом і власну значущість» [13, с. 135]. Невипадково в умовах взаємної підтримки співучасників різко зростає готовність до вчинення кримінального правопорушення. Підвищена суспільна небезпека будь-якого злочину, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, полягає в тому, що злочинці вступають між собою у зв'язок до початку злочинної діяльності, і поєднуючи свої дії при виконанні злочину, посилюють інтенсивність злочинного посягання на охоронюваний об'єкт. Це полегшує вчинення злочину і подолання перешкод.

Таким чином, під час вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, по-перше, посилюється реальна загроза об'єкту, що охороняється, по-друге, створюються умови для вчинення злочину протягом тривалого періоду часу і спричинення шкоди, по-третє, ускладнюється виявлення злочинців і припинення їх злочинної діяльності. Більш високий ступінь суспільної небезпеки даної форми співучасті підтверджується чинними нормами Кримінального кодексу. Наприклад, під час вчинення крадіжки у співучасті з юридичним розподілом ролей (за одного виконавця) притягаються за відповідною частиною статті 185 КК України, а під час вчинення крадіжки однією особою, де санкція передбачає позбавлення волі на строк до трьох років (з посланням на ч. 3, 4, 5 ст. 27 КК України), тоді як вчинення крадіжки за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185 КК України) – до п'яти років позбавлення волі.

Зростання небезпеки посягання, вчиненого у співучасті, зумовлено тим, що дає в руки злочинців широкі можливості, ніж вчинення злочину індивідуально, підвищує виробничу енергію співучасників, їх готовність до вчинення найбільш тяжких злочинів найрізноманітнішими способами. Взаємна підтримка і об'єднання зусиль злочинців впливає на впевненість винних в собі. Під час характеристики вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб необхідно враховувати, що взаємодія змінює не тільки форму посягання, але й підвищує його інтенсивність. На це звертає увагу У.С. Джекебаєв у одній із своїх праць. Так, на його думку, значно підвищується інтенсивність дій співучасників за рахунок одночасного виконання ними декількох функцій, тобто за рахунок поєднання одним співучасником декількох функціональних ролей – підбурювача і виконавця, виконавця і організатора, підбурювача і організатора і т. д. [14, с. 116].

Відображення вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб у Особливій частині характеризується зростанням суспільної небезпеки порівняно з іншими формами співучасті, що було відображено законодавцем під час формування кваліфікуючих складів, у яких вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб як обов'язковою ознакою.

Безумовно, і така велика кількість статей, що передбачає вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, підтверджує її суспільну небезпеку порівняно із іншими формами співучасті. А це означає, що законодавець показником суспільної небезпеки виділив саме попередню змову.

Так, кваліфікуюча ознака «вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб» станом на 15 березня 2016 року була передбачена в 102 складах злочинів, а вчинення злочину організованою групою – тільки в 44, вчинення злочину групою осіб – у 12 складах злочинів. Між іншим, згідно з підрахунками, у КК України станом на 5 квітня 2001 р. ознака «вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб» як кваліфікуюча чи особливо кваліфікуюча ознака була передбачена в 61 статті, «вчинення злочину організованою групою» – у 32. На 15 травня 2008 р. «вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб» – у 79 статтях, «вчинення злочину організованою групою» – у 38.

Порівняльно-правовий аналіз як кваліфікуючої ознаки вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб передбаченої у КК 1960 року та КК 2001 року дозволяє констатувати, що у чинному КК України значно більшого поширення набула кваліфікуюча ознака вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб. Якщо в КК УРСР 1960 року вона використовувалась при конструюванні 58 складів злочину, то в КК України, як вже було зазначено, – 106 складів злочину. Вочевидь, у кримінальному законодавстві намітилася стійка тенденція до збільшення кількості складів злочинів, у яких кваліфікуючою ознакою є «вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб».

Такий законодавчий підхід зумовлений тим, що «група осіб за попередньою змовою» як форма співучасті є найбільш типовою для сучасної злочинності, саме вона є початковою формою організованої злочинності, що потребує додатково подальшого удосконалення відповідних норм КК України, які встановлюють відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в цій формі співучасті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид. переробл. і доповн. / Відп. ред. С.С Яценко. Київ : А.С.К. 2006. 848 с.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.10.2020).
3. Уголовный кодекс Азербайджанской республики. URL : https://www.legislationline.org/download/id/8305/file/Azerbaijan_Criminal_Code_am_2018_ru.pdf (дата звернення: 29.10.2020).
4. Уголовный кодекс Республики Беларусь. URL : <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/by/by028ru.pdf> (дата звернення: 29.10.2020).
5. Уголовный кодекс Республики Армения. URL : <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/am/am012ru.pdf> (дата звернення: 29.10.2020).
6. Уголовный кодекс Республики Казахстан. URL : <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/kz/kz075ru.pdf> (дата звернення: 29.10.2020).
7. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. URL : https://www.legislationline.org/download/id/8264/file/Kyrgyzstan_CC_2016_am2019_ru.pdf (дата звернення: 29.10.2020).
8. Уголовный кодекс Российской Федерации. URL : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (дата звернення: 29.10.2020).
9. Уголовный кодекс Республики Таджикистан. URL : https://www.legislationline.org/download/id/8601/file/Tajikistan_CC_1998_am2020_ru.pdf (дата звернення: 29.10.2020).
10. Уголовный кодекс Туркменистана. URL : <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tm/tm015ru.pdf> (дата звернення: 29.10.2020).
11. Уголовный кодекс Республики Узбекистан. URL : https://www.legislationline.org/download/id/8565/file/Uzbekistan_CC_1994_am012020_ru.pdf (дата звернення: 29.10.2020).
12. Систематизированный текст общесоюзных уголовных законов и уголовных кодексов союзных республик. Москва : Юрид. издат. Мин. юстиции, 1948. 545 с.
13. Парыгин Б.Д. Социальная психология как наука. Ленинград, 1967. 262 с.
14. Джекебаєв У.С. Соучастие в преступлении : криминологические и уголовно-правовые проблемы. Алма-Ата : Наука, 1981. 147 с.